

Marzec, Nr 3/2024 (256)

Informator parafialny

Parafii Ewangelicko-Augsburskiej
w Słupsku

*Nie trwóćcie się! Jezusa szukacie Nazareńskiego,
ukrzyżowanego; wstał z martwych, nie ma Go tu,
oto miejsce, gdzie Go położono.*

Mk 16,6

Parafia Ewangelicko-Augsburska w Słupsku

ul. Krzywa 1, 76-200 Słupsk

Kontakt: slupsk@luteranie.pl

tel.: 00 48 (0) 59 842 25 77

Nr konta: PL **25160014621816836860000001**

KOD SWIFT: PPABPLPK

Duchowny:

Proboszcz: ks. Wojciech Froehlich

e-mail: wojciech.froehlich@luteranie.pl

tel. 00 48 59 842 25 77, kom. 605 556 749

Adresy kościołów i kaplic:

Kościół Świętego Krzyża: Słupsk ul. Słowackiego 40

Kaplica w Lęborku: Lębork, ul. Wojska Polskiego 47

Kaplica Gardna Wielka: Gardna Wielka, ul. Pomorska 2

Strony internetowe:

www.slupsk.luteranie.pl • www.luteranie.pl

Korekta: Anna Froehlich

Słowo duszpasterza

Nie trwóście się! Jezusa szukacie Nazareńskiego, ukrzyżowanego; wstał z martwych, nie ma Go tu, oto miejsce, gdzie Go położono.

Mk 16,6

Gdzie tak naprawdę jest miejsce, w którym spoczywało ciało Jezusa po zdjęciu Go z krzyża?

Przebywając w Jerozolimie tłumy pielgrzymów udają się do Bazyliki Grobu Pańskiego, w której znajdują się końcowe stacje drogi krzyżowej. Na wprost od głównego wejścia do tego monumentalnego kościoła umiejscowiony jest płaski kamień, na którym według tradycji, spoczywało ciało Jezusa przed pochowaniem go w grobie. To miejsce jest stale oblegane przez pielgrzymów, pocierane skrawkami materiałów, które w ten sposób mają nabrać cudownej mocy... Bazylika Grobu obejmuje także Golgotę i Grób Pański. Czy to rzeczywiście w tym miejscu ukrzyżowany i złożony w grobie został Jezus? Będąc protestantem odwiedzającym Jerozolimę, nie sposób nie odwiedzić innego potencjalnego miejsca śmierci i pochówku Jezusa tzw. Ogrodu Gordona z widokiem na

ks. Wojciech Froehlich
proboszcz

skale przypominającą trupią czaszkę i nie wejść do wykutego w skale grobu w ogrodzie.

Zarówno jedno, jak i drugie miejsce zawierają w sobie prawdopodobieństwo bycia świadkami wydarzeń, które rozegrały się przed dwoma tysiącami lat w Jerozolimie. Dzisiaj nie jesteśmy w stanie ze stuprocentową pewnością wskazać tego właściwego, ale ostatecznie czy miejsce powinno być dla nas tak ważne?

Dla człowieka wierzącego istotę stanowi fakt zmartwychwstania, to że Bóg w Chrystusie zadał śmierci ostateczny cios i nie musi być ona dla nas przedmiotem do obaw. My mamy pewność, że ze względu na zmartwychwstanie Jezusa Chrystusa, nasza przyszłość jest w rękach Boga i że On przygotował dla nas miejsce w wieczności, w Jego Królestwie.

Z modlitwą
Wasz Duszpasterz

Zdrada

Ks. Wojciech Froehlich
Proboszcz PEA Słupsk

Gdy On jeszcze mówił, nadeszła zgraja, a na jej czele jeden z dwunastu, imieniem Judasz, i ten zbliżył się do Jezusa, aby go pocałować. Jezus zaś rzekł do niego: Judaszu, pocałunkiem wydajesz Syna Człowieczego?

Łk 22, 47-48

Drodzy w Chrystusie!

To musiało być okropne uczucie widzieć przyjaciela, kogoś z kim spędziło się kilka lat życia i było się z nim na dobre i na złe, na czele grupy ludzi, którym zależało tylko na jednym – uciścić, pozbyć się Jezusa, który w ich mniemaniu był wichrzycielem, oszustem a nie żadnym mesjaszem za jakiego się podawał. To było bardzo niekomfortowe dla władzy, że znalazł się ktoś kto odważył się kwestionować i podawać w wątpliwość rzeczy, które były nienaruszalne od stuleci,

prawa i zasady które kształtowały życie, które można by powiedzieć stanowiły świętą tradycję. A jeden z tych, którzy kiedyś pozytywnie odpowiedzieli na Jego zaproszenie teraz stoi po przeciwnej stronie, a za nim rzymscy żołnierze i ci którzy oskarżają go o bluźnierstwo. Zbliża się do Jezusa i pozostałych uczniów, z którymi jeszcze dosłownie kilka godzin wcześniej zasiadał do stołu, z którymi spędził całe trzy lata życia doświadczając tego, co to znaczy kochać Boga i bliźniego. Teraz stoi na zupełnie innej pozycji a jego postawa pokazuje, że człowiek stale będzie poddawany działaniom tego, co nazywamy złem. Judasz wstępując w szeregi uczniów Jezusa nie przypuszczał zapewne, że w tak negatywny sposób zapisze się w całej historii zbawienia. Pomimo tego wszystkiego, czego doświadczył z Jezusem w tym momencie żyje chwilą, nie myśli o konsekwencjach

swojego postępowania, nawet jeśli okażą się one konieczne w całej „układance” i Bożym planie zbawienia. On czuje, że ma władzę, że może wpłynąć na życie człowieka, ale także na historię narodu a przy tym, że może jeszcze zarobić. Nawet jeśli to jest chwilowe uczucie, to dla Judasza ma ono znaczenie. Jest kimś, ktoś się z nim liczy, dla kogoś jest bezcennym kontaktem. Teraz patrzy w oczy swojego dotychczasowego Nauczyciela, nie jest w stanie uciec wzrokiem od tego, który uczył go miłości, który pokazywał mu na czym polega wiara. Ich oczy się spotykają. On jednak nie widzi naprzeciwko siebie swojego rabbiego, nauczyciela, ale jedynie 30 srebrników, jakie ma otrzymać za wskazanie Jezusa. Do tego wybrał sposób wskazania - zdrady,

który jeszcze bardziej zaskakuje. Pocałunek. Takim gestem wyraża się miłość, sympatię, szacunek. Pocałunek kojarzy się nam z pozytywnym

uczuciem jakim darzymy innego człowieka. Czy Judasz zatem nadal kochał Jezusa?

Kiedy Judasz zbliżał się aby pocałować Jezusa on nie zwrócił się do niego „per zdrajco” ale „przyjacielu”. Może to oznaczać, że pomimo intencji jakie powodowały Judaszem, Jezus nie zmienił do niego swojego nastawienia, nie cofnął swojego wcześniejszego

go wybrania go na ucznia. Choć Judasz popełnił błąd to Jezus nie usunął go z grona swoich przyjaciół, a przecież mógł, bo dlaczego miałby tę przyjaźń celebrować?

Postawa Judasza jest postawą tragiczną, bo w tym człowieku walczy ze sobą szacunek do Jezusa jako nauczyciela, z potrzebą zdobycia za wszelką cenę pozycji społecznej oraz

chęć zarobienia pieniędzy. Kiedy przyjrzymy się innym uczniom Jezusa też będziemy mogli „wytknąć” im ich niewłaściwe postawy. Jednak zarówno

no Piotr, jak i Tomasz, o których w Ewangeliach czytamy zreflektowali swoje postępowanie. Kiedy Judasz uświadomił sobie co zrobił, chciał jeszcze wszystko „odkręcić” ale było za późno. Ostatecznie sam targnął się na swoje życie. Ostatecznie stał się symbolem zdrady i podłości. Do naszego języka weszło określenie „judaszowy pocałunek” określający ten gest jako nieszczerzy, zdradziecki.

W tej historii ukazana jest także inna postawa, którą reprezentują pozostali uczniowie. Ci którzy jeszcze może kilka kwadransów temu nie byli w stanie czuć w modlitwie z Jezusem, teraz stają w Jego obronie. Piotr zadaje cios i rani jednego z przybyłych z Judaszem ludzi. Jezus nie pozwala na takie działanie. Uzdrawia sługę arcykapłana a swoich uczniów gani. W postawie Jezusa wyczuwalny jest przejmujący spokój. Możemy powiedzieć, że jako Syn Boży wiedział z czym przyjdzie mu się mierzyć i nie mógł poddać się emocjom. Tym samym udziela nam dzisiaj niesamowitej lekcji pokory wobec Bożej woli i planu jaki Bóg dla niego wyznaczył. Bóg ma także plan dla nas, plan dla naszego życia. I nie chodzi o to, że ma dla nas dokładny rozkład dnia, ale ma dla nas plan, który może być zrealizowany wyłącznie przez wiarę i przyjęcie łaski, która dana nam jest w Jezusie Chrystusie.

Przeżywamy czas pasyjny, przyglądamy się wszystkim zdarzeniom, jakie na drodze swojej męki przeżywał Jezus, przyjmujemy je jako wyda-

rzeńia historyczne, które miały miejsce przed dwoma tysiącami lat, ale może zbyt mało zastanawiamy się nad tym jaka jest nasza, moja, rola w tej historii. Czy nie bywam czasami jak Judasz, zaślepiony tym co materialne, mówiącym jedno a robiącym zupełnie coś innego? A może jestem jak ci, którzy chcieli mieczem bronić Jezusa, zadając zło za zło, cierpienie za cierpienie? Albo może jestem czasami jak owi cisi zabójcy, którzy nie chcąc pobrudzić własnych rąk wykorzystują innych do „brudnej roboty”? Drodzy, w życiu każdego i każdej z nas jest wiele sytuacji i okazji ku temu, aby zaświadczyć o tym, że jesteśmy świadomi tego czemu musiał się przeciwstawiać Chrystus, z jakimi postawami musiał walczyć i dlaczego nigdy nie odrzucał człowieka, ale uczył co znaczy być bliźnim.

Niech ten czas, który Bóg nam daje pozwoli nam odkrywać Bożą mądrość i czerpać z niej mądrość do życia bez obłudnych gestów i postaw. Jako chrześcijanie jesteśmy powołani do tego aby głosić postawę uczciwości i szacunku wobec innych, niezależnie od tego jaką postawę inni prezentują wobec nas. To nie jest proste, ale nikt nie mówił, że życie człowieka wierzącego jest łatwe i bezproblemowe, wręcz przeciwnie. Jezus zapowiadał, że ze względu na Niego będziemy doświadczać prześladowań, szyderstw i odrzucenia. To jednak nie może zmienić tego do czego jesteśmy powołani – głoszenia miłości i pokoju. Niech Bóg nam w tym błogosławi. Amen.

KOŚCIÓŁ & EWANGELIA czyli

ROZMOWY

o kościele ewangelickim

piątki, godz 18.00

16 LUTY

22 MARZEC

26 KWIECIEŃ

24 MAJ

21 CZERWIEC

30 SIERPIEŃ

27 WRZESIEŃ

25 PAŹDZIERNIK

15 LISTOPAD

Słupskie Centrum
Diakonii i Dialogu
ul. Traugutta 16

Zapraszamy!

EWANGELICKIE POMORZE MIEJSCA I LUDZIE

Słupsk i Pomorze Środkowe, to obszar, którego mieszkańcy są przywiązani do przestrzegania prawd biblijnych, ale i otwarci na nowinki religijne. Początki Reformacji na terenie miasta datuje się na 1517 r., kiedy to doszło do poważnego sporu z miejscowym duchowieństwem w sprawach podatkowych. Szerzenie podglądów Lutra zaowocowało przyjęciem luteranizmu przez słupszczyzan w 1525 r.

Po oficjalnym wprowadzeniu Reformacji Słupsk stał się miejscem pierwszej wizytacji kościelnej kierowanej przez J. Bugenhagena. Tutaj też siedzibę miała jedna z trzech superintendentur generalnych Pomorza.

Wiek XVIII obrodził aktywnością pietystów, którzy stworzyli jeden z najaktywniejszych na Pomorzu ośrodków tego ruchu. Istotną rolę w ruchu pietystycznym odgrywali duszpasterze z powiatu słupskiego. Jeden z nich P. Schimansky był herrnhutystą.

W XIX w. przychylność mieszkańców wobec nowinek religijnych oraz silne przywiązanie do prawd biblijnych, pozwoliły na działalność na tym terenie postaci znaczących w dziewiętnastowiecznym przebudzeniu religijnym, takich jak filozof F. Schleiermacher, czy kompozytor G. Knak.

W latach trzydziestych i czterdziestych XX w. na terenie Pomorza Środkowego w Kościele ewangelickim ścierały się wpływy faszystów i ich przeciwników. W opozycji wobec biskupów K. Thoma i L. Müllera działało wielu członków Kościoła Wyznającego, w tym m.in. D. Bonhoeffer.

W Informatorze Parafialnym prezentujemy miejsca i osoby ważne dla dziejów pomorskiego ewangelicyzmu.

KOŁCZYGŁOWY

Zarys dziejów miejscowości

Polska nazwa miejscowości wywodzona jest od przezwiska Kołczygłowa. Najstarsza wzmianka o miejscowości – zdaniem niektórych polskich historyków – pochodzi z 1371 roku, kiedy to Krzyżacy mieli nabyć wieś od Puttkamerów. W historiografii niemieckiej nazwa Alt Kolziglow (Kołczygłowy) pojawia się dzięki zapisowi z 1374 roku, kiedy to książę słupski Kazimierz IV przyznał Bronisiusowi von Puttkamer jurysdykcję nad Kołczygłowami. W rękach rodu von Puttkamer pozostawał Alt Kolziglow w kolejnych stuleciach.

Do 1637 roku Alt Kolziglow należał do Księstwa Pomorskiego, następnie znalazł się pod panowaniem polskim do 1657 roku, kiedy to przeszedł w granice Brandenburgii. W 1816 roku, w wyniku pruskiej reformy administracyjnej, wieś została włączona do powiatu miastecckiego (niem. Rummelsburg). W 1812 r. Kołczygłowy zamieszkiwało 77 osób, w 1885 r. liczyło 375 mieszkańców, w 1910 r. - 440, a w 1939 r. - 1475.

Na początku marca 1945 r. Alt Kolziglow został zajęty przez Armię Czerwoną, a następnie przekazany pod polską administrację. Więk-

szość ludności uciekła przed nadejściem Armii Czerwonej, ale powróciła jeszcze w marcu 1945 roku. Po żniwach w 1945 r. polskie władze usunęły ludność niemiecką z gospodarstw, przekazanych wraz z inwentarzem polskim osadnikom. Przez jakiś czas pozwalano niemieckim mieszkańcom pracować dla Polaków. W okresie od jesieni 1945 r. do jesieni 1947 r. władze polskie wysiedliły Niemców. W wyniku ucieczki i wysiedlenia życie straciło łącznie 53 cywiliów z Alt Kolziglow.

Od 26 listopada 2005 r. istnieje partnerstwo między gminą Kołczygłowy a miastem Rethem (Aller) w Dolnej Saksonii (Niemcy).

Kościół w Kołczygłowach

Rok postawienia pierwszego kościoła w miejscowości nie jest znany, ale prawdopodobnie był to jeszcze przed Reformacją. W 1766 r. rozważano budowę nowego obiektu. W 1821 roku stwierdzono, że budynek kościoła jest całkowicie wysłużony.

Patroni zgodzili się na budowę, i w 1823 r. wzniesiono obszerny, jasny kościół szachulcowy. Wewnątrz znajdował się ołtarz ambonowy, w któ-

Widok na ołtarz ambonowy (przed 1945)

rym w drugiej połowie XVIII wieku umieszczono obraz z 1600 roku.

Wiejski kościół, który od 27 października 1946 r. jako rzymskokatolicki otrzymał wezwanie Chrystusa Króla, uległ pożarowi w 2001 roku. W kolejnych latach został odrestaurowany i otrzymał nowy wystrój wne-

Widok na empory (2022)

trza, który odpowiada współczesnej katolickiej koncepcji sztuki. W strefie wejściowej kościoła znajduje się płaskorzeźba z brązu upamiętniająca ślub Ottona von Bismarcka z Johanną von Puttkamer w tym kościele w dniu 28 lipca 1847 r.

Kościół w Łubnie

Wieś wzmiankowana w XVI w. Do 1749 r. była w posiadaniu Puttkamerów. Wchodziła w skład ich majątku w Barnowie, a następnie stanowiła samodzielną posiadłość. Do 1875 r. następowały częste zmiany właścicieli. Łubno należało kolejno do rodzin junkierskich: v. Errleben, v. Wobeser, v. Gersdorf, v. Scheurig. Następnie majątek powrócił do rodziny Puttkamerów.

Kościół w Łubnie (1938)

Kościół we wsi istniał już w 1635 r. Wg inskrypcji na belce nad drzwiami elewacji zachodniej, kościół wybudowano w 1633 r. Wzniesiony bez odpowiedniej staranności już w 1711 r. musiał być odnowiony (również informacja na belce).

W 1848 r. kościół znacznie poszerzono i wydłużono w kierunku wschodnim. W części starszej (ob.

kruchta) zmieniono otwory okienne. W tym czasie powstało także wyposażenie kościoła. Do 1945 r. istniał jeszcze XIX-wieczny ołtarz ambonowy. Obecnie pozostał z tego czasu zdekompletowany prospekt organowy, empora i chrzcielnica. Z pierwotnego kościoła zachowała się misa chrzcielna z 1667 r. ufundowana przez ówczesnych właścicieli majątku w Łubnie oraz dzwon z 1649 r. Przejęty przez katolików i poświęcony 20 lutego 1947 r. pw. św. Antoniego Padewskiego.

Parafia luterńska

Do 1945 roku Alt Kolzigłów był siedzibą parafii ewangelickiej, której podporządkowano parafię filialną Lubben (dziś Łubno). Do parafii należeli mieszkańcy następujących miejscowości:

Alt Kolzigłów: Barnow (Barnowo), Neu Kolzigłów (Kołczygłówki), Reddies (Radusz), Reinfeld B (Barnowiec), Versin (Wierszyno), Lubben: Alt Latzig (Laski), Antonswalde (Każmierzewo), Barkotzen (Barkocin), Charlottenthal (Wądół), Franzdorf (Witanowo), Jassonke (Jasionka), Lindenbusch (Przyborze), Louisenhof (Roklewo), Neufeld (Zagony), Polter Mühle (Koryto), Seehof (Łobzowo), Sophienthal (Miłobądz), Wolschewitz (Olszewiec).

W 1924 r. w parafii kołczygłowskiej było 2400 wiernych, natomiast w łubnowskiej – 1300. W 1940 r. wspólnota skupiała 3685 parafian, z czego 2367 osób należało do zboru Alt Kolzigłów, a 1318 luteran do zbo-

ru filialnego Lubben.

Do 1871 roku Alt Kolzigłów był siedzibą samodzielnego synodu kościelnego. Następnie należał do synodu Bütow (Bytów) we wschodnim okręgu kościelnej prowincji Pomorza Ewangelickiego Kościoła Unii Staropruskiej. Patronat nad kościołem sprawowali właściciele folwarków: Barnow (Barnowo), Reinfeld (Barnowiec), Lubben (Łubno) Lindenbusch (Przyborze).

Ważne znaczenie dla regionu i dla Kościoła ewangelickiego miał dom opieki nad inwalidami, którego inicjatorką i fundatorką była Elisabeth Trantow.

Od 1945 r. w Kołczygłowach mieszka głównie ludność rzymskokatolicka. Obecnie znajduje się tu parafia, która jest przypisana do dekanatu bytowskiego w diecezji pelplińskiej

Kościół w Kołczygłowach (2019)

Kościółu katolickiego. Luteranami z terenu gminy opiekuje się PEA w Słupsku.

Na obszarze działania parafii kołczygłowskiej funkcjonowała niewielka około 200-osobowa parafia Kościoła Staroluterńskiego w Wier-

szynie. Dysponowała ona od 1836 r. salą modlitw (Betsaal), a od 1850 roku własnym kościołem wiejskim. Kościół przetrwał II wojnę światową, a 3 września 1964 r. założono mu kartę w rejestrze konserwatora za-

Kościół starołuterski w Wierszynie przed 1945↑ i w 1964↓

bytków. Jego stan ogólny oceniono jako dobry, ale zdewastowany i nieużytkowany. Powierzchnię użytkową określono na 151 m², natomiast kubaturę na 604 m³.

Superintendentura w Kołczygłowach

Parafia kołczygłowska od Reformacji wchodziła w skład Synodu (diecezji) Słupskiego. W 1817 r. powstał oddzielny Synod Kołczygłowy,

obejmujący poza Kołczygłowami także parafie: Rathsdamnitz (Dębica Kaszubska), Quackenburg (Kwakowo), Vessin (Wieszyno), Mickrow (Mikorowo), Groß Düb-sow (Dobieszewo), Lupow (Łupawa), Waldow (Wałdowo). Pierwszym superintendentem kołczygłowskim był ks. Gottfried Ludwig Wilde. W latach

1822-1851 zwierzchnikiem diecezji był ks. Anton Christian Wilhelm Heinrich Zollfeldt, proboszcz z Kwakowa, kolejnym superintendentem w latach 1852-61 był ks. Daniel August Lorentz, również z Kwakowa.

W 1871 r. po zlikwidowaniu diecezji kołczygłowskiej tamtejsza parafia weszła w skład synodu bytowskiego.

Duchowni ewangeliccy

Proboszczami parafii kołczygłowskiej byli kolejno: ks. **Andreas Rofin** (1586-1640; ord. 1856 Słupsk), ks. **Bartholomäus Raddäns** (1641-1669, ord. 12 VII 1641, pochodził z

Budowa na Pomorzu), ks. **David Hirschmann** (1669-1689, ord. 14 1669 przez słupskiego prepozyta ks. Petrusa Zimmermana, ks. **Christoph Federowitz** (1689-1714), ks. **Nikolaus Frese** (1715-1754), ks. **Johann Michael Weise** (1754-1756, *1722 Cottbus - † 5 X 1756), ks. **Heinrich Gottlob Lochmann** (1758-1796, *23 IV 1730 Königsberg - † 12 II 1798), ks. **Christian Wilhelm Winckler** (1796-1797, *18 X 1768 Szczecin, absolwent gimnazjum w Züllichau i Halle, studia uniwersyteckie w Halle, cztery i pół roku nauczyciel w Szwajcarii, ord. 21 IX 1796, od 14 XI 1797 archidiakon w Kamieniu Pomorskim), ks. **Gottfried Ludwig Wilde** (1798-1821, *1769 Gryfice - † 8 X 1835, absolwent gimnazjum w Szczecinie, studia uniwersyteckie w Halle, rektor szkoły w Gryficach, ord. 1 VII 1798 w Koszalinie, 1817-21 superintendent Synodu Słupsk - Kołczygłowy, od VI 1821 proboszcz w Dargitz k. Pasewalku, 28 IX 1798 poślubił Wilhelmine Marie Elisabeth Schmeling, córkę kantora z Gryfic), ks. **Ernst Heinrich Wilhelm Sauer** (1821-1852, *24 V 1795 Dębica Kaszubska - † 14 VI 1852 Kołczygłowy, absolwent gimnazjum w Szczecinie, studia uniwersyteckie w Berlinie, ord. 1 VII 1821 w Kołczygłowach, 28 VII 1847 udzielił ślubu Ottonowi von Bismarck i Joannie von Puttkamer), ks. **Otto Albert Philipp Kühn** (1854-1880, *30 VIII 1822 Złocieniec - † 30 I 1896 Koszalin, absolwent gimnazjum w

Szczecinku, studia uniwersyteckie w Berlinie, ord. 13 IX 1854 Kołczygłowy, od 1 X 1880 na emeryturze), ks. **Ernst Emil Konstantin Trantow** (5 XII 1880 - 25 X 1882, *2 IX 1852 pow. chojnicki - † 25 X 1882 Kołczygłowy, absolwent gimnazjum w Chojnicach, studia uniwersyteckie w Berlinie i w Tybindze, ord. 22 I 1879, 1879-90 proboszcz w Sominach), ks. **Hermann Karl Ernst Ernst Alexander Eitner** (13 I 1884 - 1927, *28 XI 1843 Kotowice, pow. żagański, studia uniwersyteckie w Halle i Wrocławiu, ord. 25 III 1874 Kowary, gdzie został wikariuszem, następnie 1 VII 1875 diakonem i 1 I 1877 proboszczem, 6 VII 1897 superintendent synodu bytowskiego, 13 VII 1875 poślubił Sophie Meher), ks. **Ernst Seils** (16 VII 1927 - 1935, *12 I 1899 Szczecin, ord. 23 VII 1923 Szczecin, kaznodzieja pomocniczy w Gołęczynie, 15 I 1924 kaznodzieja pomocniczy w Mielnie, 16 IV 1924 proboszcz w Schlattkow, Vorpommern), ks. **Wolfgang Dibelius** (1935-1945).

Dom Kalek

15 maja 1899 roku w Kołczygłowach miała miejsce uroczystość oficjalnego otwarcia i pobłogosławienia stacji pielęgniarskiej dla kalekich dzieci płci męskiej, zwanego Domem Kalek (niem. Krüppelheim), dziś obiekt taki nazwalibyśmy domem opieki dla niepełnosprawnych.

Obiekt działalności zaczął już w 1898 roku i za główną inicjatorkę powstania ośrodka uważana była

Dom Kalek w Kołczygłowach (przed 1945)

nieżyjąca już wtedy wdowa po proboszczu ks. Erneście Trantowie - Elisabeth Trantow, z domu von Wietersheim, Dom opieki dla niepełnosprawnych chłopców zorganizowała Misja Wewnętrzna Kościoła ewangelickiego. Wzorowany był na XIX-wiecznych obiektach prowadzonych przez diakonisy ze Szczecina. Bezpośrednią opiekę nad niepełnosprawnymi sprawowały siostry z Domu Macierzystego Diakonów (Diakonianstalt) „Salem” z Koszalina. Od 1 kwietnia 1936 roku placówka została przeorganizowana na dom spokojnej starości.

towej. Obydwa są nieczynne, ale zostały zewidencjonowane w katalogach Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Także na terenie Łubna parafia ewangelicka dysponowała dwoma cmentarzami pa-

rafialnymi: przykościelnym oraz założonym w 1890 r. leśnym. Na tym ostatnim cmentarzu 6 sierpnia 1997 r. w obecności polskich mieszkańców Łubna, gości z Niemiec oraz słupskich parafian ks. Mirosław Sikora poprowadził uroczystość powiązaną z odsłonięciem pomnika upamiętniającego pochowanych tam ewangelików.

Otto Eduard Leopold von Bismarck-Schönhausen (* 1 IV 1815 Schönhausen nad Łabą † 30 VII 1898 Friedrichsruh, Szlezwik-Holsztyn), książę von Lauenburg; niemiecki polityk,

Cmentarze parafialne

W Kołczygłowach w XX wieku funkcjonowały dwa cmentarze ewangelickie: przy ul. Fabrycznej (przykościelny) i przy ul. Kwia-

Otto i Johanna von Bismarck (1849)

mąż stanu, premier Prus, kanclerz Rzeszy zwany Żelaznym Kanclerzem; w polityce wewnętrznej zwolennik ewolucyjnego konserwatyzmu; 1862 premier Prus, 1871-90 kanclerz Rzeszy; doprowadził do zjednoczenia Niemiec pod hegemonią Prus; w polityce wewnętrznej walczył z opozycją katolicką i socjalistami; zwolennik kursu antypolskiego; 27 VII 1847 ślub w Kołczygłowach z Johanną von Puttkamer (biogram poniżej); VI 1867 kupił pałac i majątek w Warcinie, pałac rozbudował, majątek powiększył o gorzelnię, młyn wodny, trzy tartaki i papiernię; do 1945 w parku przy al. Sienkiewicza (wówczas Bismarckplatz) w Słupsku stał upamiętniający go pomnik.

Johanna Friederike Charlotte Dorothea Eleonore von Bismarck (* 11 IV 1824 Barnowiec - † 27 XI 1894 Warcino), pomorska szlachcianka,

córka Heinricha von Puttkamera (* 27 IX 1789 Viartlum - † 3 XI 1871 Barnowiec) i Luitgarde Agnese von Glase-napp (* 17 X 1799 Grzmiąca - † 5 IX 1863 Barnowiec), siostra Roberta von Puttkamera, żona kanclerza Ottona von Bismarcka (biogram powyżej), troje dzieci: Marie Elizabeth Johanna (* 21 VIII 1848 Schönhausen - † 1926), Nicolas Friedrich Herbert (* 28 XII 1849 Berlin - † 18 IX 1904 Friedrichsrhuh) i Wilhelm Otto Albert (* 1 VIII 1852 Frankfurt - † 30 III 1901 Warcino); związek bardzo udany, Otto kochał żonę, uważał ją za szlachetną i wyjątkową osobę; w Warcinie przed śmiercią chorowała na astmę, anemię i problemy krążeniowe; pochowana została w Warcinie, 1899 trumnę z jej szczątkami przewieziono do Friedrichsrhuh, gdzie spoczęła obok męża.

Jan Wild

2024
ROK NADZIEI

Prośby modlitewne

W Informatorze Parafialnym na stałe zagościła rubryka z propozycjami tematów do modlitwy, które dotyczą życia naszych parafii. To wsparcie, którego potrzebują nie tylko duchowni i rady parafialne, ale cała wspólnota parafii, czyli wszyscy jej członkowie - od najmłodszych do najstarszych.

Prośby i dziękczynienia modlitewne:

- o wiernych i duchownych Kościoła Ewangelickiego w Polsce;
- o rady parafialne, o wszystkich zaangażowanych w różne działania Kościoła i parafii;
- o prześladowanych chrześcijan w różnych krajach świata;
- o powołania do służby w Kościele;
- o chorych, samotnych, opuszczonych i o wszystkich, którzy przeżywają trudne momenty swojego życia;
- o wszystkie prowadzone przez naszą Parafię inicjatywy duszpasterskie i projekty społeczne;
- o naszych seniorów i seniorki;
- o nasze rodziny i bliskich;
- o tegorocznych konfirmandów;
- o pokój na świecie;
- o mądrość dla sprawujących władzę w naszym kraju i w naszych miastach;
- o czystość i uczciwość w zwiastowaniu Ewangelii;
- o poczucie odpowiedzialności za kościół;
- o zakończenie działań wojennych w Ukrainie;
- o tych, którzy doświadczają przemocy;
- o dzieło Diakonii w Kościele i na świecie;
- o dzieło misji i ewangelizacji oraz o ruch ekumeniczny;
- o poszukujących pracy i borykających się z bezrobociem;
- o tych, którzy walczą z nałogami;

Modlitwa w drugą rocznicę ataku Rosji na Ukrainę

Boże nadziei, miłosierny Ojczy, wznosimy do Ciebie nasze serca!

Wśród ciemności wojny dostrzegamy światłość Twojego Królestwa, wśród rozpaczy doświadczamy tajemnicy wiecznej nadziei, wśród brutalnej rzeczywistości wojny odkrywamy głębię wiary.

Kochający nasz Ojczy, do Ciebie wznosimy dziś naszą modlitwę.

Doświadczając trwającej od dwóch lat, wyniszczającej wojny, która każdego dnia niesie ze sobą zniszczenie i śmierć, czujemy się wyczerpani.

Nasze wołania stają się coraz cichsze, ale jednocześnie bardziej ufne:

Wiemy, że Ty nas wysłuchujesz.

Widzimy Ciebie, Niewidzialnego, oczyma naszej duszy, słyszymy głos Twojego Ducha Świętego, który bez słów przemawia w naszych sercach, rozpoznajemy Twoje oblicze w miłosierdziu i miłości Twoich dzieci.

Boże, nasza wiara nie upadła, lecz stała się głębsza.

Boże naszego wybawienia!

Blżej, niż kiedykolwiek wcześniej odczuwamy, czym jest wieczność, gdy otwiera się przed nami wśród bólu, ruin i śmierci.

Jej korzenie oparte są głęboko na rzeczywistości Twojego Królestwa.

Miłosierny Ojczy, nasza nadziejo!

Dziś doświadczamy jeszcze silniejszej niepewności, niż przed rokiem.

Rok temu nie było w Ukrainie światła elektrycznego, lecz ludzie oczekiwali, że wkrótce rozblśnie światłość wyzwolenia.

Mgła niepewności stała się jeszcze gęstsza,

Lecz niedostrzeżenie nasza nadzieja staje się silniejsza przez działanie Twojego Ducha Świętego.

Wierzmy, że zbliża się dzień Twego powtórnego przyjścia, dzień uwolnienia i sprawiedliwej odpłaty, dzień, w którym zniknie grzech, a moc niesprawiedliwości na zawsze upadnie, dzień, w którym kłamliwe usta na zawsze zostaną uciszone.

Boże nasz, okaż miłosierdzie Ukrainie!

Strach towarzyszy życiu ludzi, wielu oddało swoje życie, rodziny zostały rozdzielone.

Pociesz wszystkich, którzy utracili swoich najbliższych, wdowy i sierotane dzieci,

W łasce swojej ratuj zniszczone miasta i wsie i pozwól, by ludzie mogli znów powracać do swoich domów, a rodziny, by znów mogły być razem.

Pomóż łagodzić złość i ból cierpiących,

Daj sprawującym władzę umiejętność właściwego oceniania sytuacji i mądrość w podejmowaniu decyzji.

Wlej w poranione ciała i złamane serca prawdziwą nadzieję życia.

Boże, obdarz nas pokojem!

Błogosław Twojemu Kościołowi!

Przyjdź, Twoje Królestwo!

Przyjdź, Panie Jezu!

Amen.

Tekst opracowany wspólnie przez duchownych luterańskich i reformowanych w czasie konferencji w Odessie, 27.01.2024

O tym, co za nami

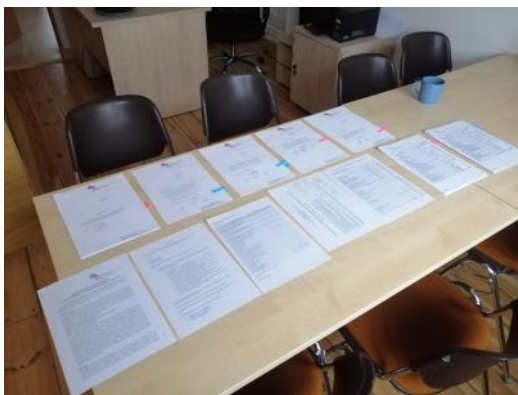
Posiedzenie Parafialnej Komisji Rewizyjnej

Przed zaplanowanym na 18 lutego Zgromadzeniem Parafialnym swoje doroczne posiedzenie 17 lutego odbyła Parafialna Komisja Rewizyjna w składzie Halina Bukowska, Lidia Brzezińska i Joanna Basińska. W ramach kontroli zostały sprawdzone zapisy w księgach rachunkowych Parafii. W sporządzonym protokole Komisja wniosowała o udzielenie absolutorium Radzie Parafialnej za miniony rok. PKR jest jednym z ciał parafialnych wybieranych na 5 lat. Wybory do Komisji odbywają się zawsze równolegle z wyborami do Rady Parafialnej. Dziękujemy Komisji za pełnioną służbę.

Zgromadzenie Parafialne

Zgodnie z Regulaminem Parafialnym przynajmniej raz w roku musi zostać zwołane i odbyć się Zgromadzenie Parafialne, którego zadaniem jest m in. zatwierdzenie sprawozdania finansowego Parafii oraz preliminarza budżetowego na kolejny rok. Zgromadzenie Parafialne jest najwyższą władzą w Parafii, a w jego skład wchodzi wszyscy pełnoletni parafianie, którzy zostali confirmowani i mają opłaconą składkę za poprzedni

rok, Tegoroczne ZP odbyło się 18 lutego po nabożeństwie. Ze 108 uprawnionych do głosowania w ZP udział wzięło 27 członków.

Humor z befką

Pewna młoda dziewczyna, która dopiero co poślubiła swojego ukochanego, otrzymała od swojego proboszcza telegram z życzeniami. Jako tekst biblijny dołączony do życzeń był fragment Jan 4,18. Młoda żona poprosiła męża o Biblię, żeby sprawdzić co jest w tym tekście napisane. Znalazła to miejsce i czyta, a na twarzy pojawia się ogromne zdziwienie, bo jest tam napisane: *Miałś bowiem pięciu mężów, a ten, którego teraz masz, nie jest twoim mężem...* Postanowiła wyjaśnić sprawę i zadzwoniła do nadawcy telegramu. Okazało się, że w treści telegramu pominięto jedną cyfrę i tekst nie miał pochodzić z J 4,18 (Ewangelia Jana) ale z 1 J 4,18 (1. list Jana) gdzie jest napisane: *W miłości nie ma bojaźni, wszak doskonała miłość usuwa bojaźń...* W ten sposób wszystko stało się jasne.

Protestancki teolog Friedrich Schleiermacher (1768-1834) uwielbiał poranną przejażdżkę konno przez Berliński Tiergarten. Po drodze natknęło się na niego dwóch urzędników i szyderczo mówią: *Popatrzcie tylko sługa Boży na koniu, a pan Jezus do Jerozolimy wjeżdżał na ośle*. Schleiermacher bez zastanowienia odparł: Taka skromność jest dzisiaj niemożliwa, bo wszystkie osły są zajęte w państwowych urzędach.

Na szkółce niedzielnej opowiadana była historia powołania Mojżesza przez Boga przy płonącym krzewie. Po przeprowadzonej lekcji nauczycielka szkółki niedzielnej pyta dzieci: *Jakie wspaniałe i ważne zadanie polecił wykonać Pan Bóg Mojżeszowi?* Mała Alicja zgłasza się i mówi: *Żeby zdjął swoje sandały!*

opracował ks. W. Froehlich

Zmarł śp. ks. Waldemar Preiss wieloletni wykładowca ChAT

16 lutego 2024 r. w Warszawie zmarł, w wieku 87 lat, śp. ks. Waldemar Preiss, wieloletni wykładowca ChAT, tłumacz ksiąg biblijnych Nowego Testamentu oraz emerytowany proboszcz-administrator parafii w Płocku.

Śp. ks. Waldemar Preiss urodził się 13 października 1936 roku w Bydgoszczy jako syn ks. Waldemara Preissa seniora (1908-1978) oraz Janiny z domu Linde (1910-1998).

Po ukończeniu studiów teologicznych i obronie pracy magisterskiej w 1957 roku w Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej w Warszawie, kontynuował naukę na dodatkowych studiach w Niemczech (Getynga). Został ordynowany na księdza 11 października 1959 r. w Bydgoszczy przez bpa prof. Andrzeja Wantułę w asyście ks. Waldemara Preissa (ojca) i ks. prof. Wiktora Niemczyka.

Po rocznym wikariacie w Toruniu, śp. ks. Waldemar Preiss podjął pracę w Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej w Warszawie, gdzie przez wiele lat pełnił funkcję wykładowcy, dzieląc się swoją wiedzą i doświadczeniem z przyszłymi duchownymi. Od 1965 roku był wikariuszem bp. Andrzeja Wantuły, a następnie w latach 1979-2001 duszpasterzem Domu Studenta ChAT. Ponadto od 1985 do emerytury w 2001 roku pełnił funkcję proboszcza administratora Parafii Ewangelicko-Augsburskiej w Płocku.

Śp. ks. Waldemar Preiss poświęcił swoje życie teologii, szczególnie językowi greckiemu i Nowemu Testamentowi, kształcąc przez blisko 50 lat kolejne pokolenia ewangelickich teologów i duchownych. Był cenionym tłumaczem ksiąg biblijnych Nowego Testamentu, brał udział m.in. w pracach nad ekumenicznym przekładem Biblii wydanym w 2018 r. przez Towarzystwo Biblijne w Polsce. Przez studentów, parafian, duchownych i wielu członków Kościoła zostanie zapamiętany jako człowiek pogodny i życzliwy.

Śp. ks. Waldemar Preiss był przez niespełna 57 lat żonaty z Ireną Andrejew (pobrali się w Bydgoszczy w 1965 r.), filolożką, wykładowczynią języka niemieckiego w ChAT, która zmarła w marcu 2022 r. Pozostawił syna z rodziną.

Skarbonka Diakonijna 2024

Skarbonka
dobrego serca

**W CZASIE
PASYJNYM PODARUJ
POTRZEBUJĄCYM
SWOJE WSPARCIE
I MODLITWĘ.**

Ogranicz w czasie
pasyjnym swoje
przyjemności i złóż
ofiarę do skarbonki.

Podziel się
z potrzebującymi,
nie tym co Ci zbywa,
ale tym co ma dla
Ciebie wartość!

Wspomóż działania
Diakonii Polskiej
nr konta
78 1240 1037 1111
0000 0693 1384

www.diakonia.org.pl

7-9 czerwca 2024
Frankfurt nad Odrą / Słubice

Nic nie
można
nas
rozdzielić

Semmi sem
választhat el minket

Nič nás nemôže odlúčiť

Nic nás
nemôže odloučiť

Nichts kann uns trennen

 Spotkanie
chrześcijan²⁴

christlichebegegnungstage.de

PROGRAM RAMOWY SPOTKANIA CHRZEŚCIJAN EUROPY ŚRODKOWO-WSCHODNIEJ

Obejmuje 150 wydarzeń w różnych miejscach Frankfurtu nad Odrą w tym muzyka, taniec, dyskusje, wykłady, rozmowy, nabożeństwa i posiłek przy stole długim na kilometr.

7.06. piątek

18.00 nabożeństwo inauguracyjne

19.30-22.15 święto uliczne ze wspólnym jedzeniem

22.00 zakończenie dnia nad brzegiem Odry przy świecach z niespodzianką

20.00-21.30 techno nabożeństwo nie tylko dla młodzieży

8.06. sobota

10.30-12.00

* Religia i Demokracja - dyskusja nt. wkładu kościołów w przyszłość Europy

* Mołdawsko-ukraińskie tańce do wspólnej zabawy

* Słownik uliczny - akcja z farbą, pędzlami i szablonami na ulicach Frankfurtu i Ślubic (także o 14.00-15.30)

10.00-18.00 Biblia i Minecraft - stworzymy tekst biblijny w Minecrafcie

12.15-13.00 Koncert chóru państwowego i katedralnego z Berlina

12.30-13.30 Nabożeństwo rodzinne pod gołym niebem

14.00-15.30 Między wojną i pokojem - dyskusja nt. kościoły a wojna w Ukrainie

14.00-15.00 Musical „Distelkinder” o historii J. H. Wicherna (także o 16.00-17.00)

16.00-18.00 Wyzwanie migracja - dyskusja panelowa

18.30-19.30 wspólny posiłek przy jednym stole

20.00-21.45 wielki koncert z wykonawcami z Niemiec, Syrii, Palestyny, Izraela, Brazylii, Włoch, Rosji, Polski i Iraku

9.06. niedziela

10.00 nabożeństwo na zakończenie spotkania

Koszt uczestnictwa w wydarzeniu:

indywidualny:

90 EURO nocleg w hotelu

30 EURO pokój prywatny

rodzinny (2 osoby dorosłe + przynajmniej 1 dziecko do 14 lat):

150 EURO nocleg w hotelu

50 EURO pokój prywatny

w tym wstępy na wszystkie wydarzenia, wyżywienie oraz bilet na komunikację miejską.

Koszt nie obejmuje transportu do Frankfurtu, ubezpieczenia i zakupu pamiątek.
Na dofinansowanie kosztów transportu napisany został projekt.

Zapisy z wpłatą do 15 marca 2024 roku. ks. W. Froehlich tel. 605556749

Parafia Ewangelicko-Augsburska w Słupsku
zaprasza na:

Masaże u Michała

miejsce: Słupskie Centrum Diakonii i Dialogu
ul. Traugutta 16 Słupsk

ceny pakietów
3 MASAŻE 50 ZŁ – 5 MASAŻY 80 ZŁ

- zapisy: 696 020 497
- liczba miejsc ograniczona
- pakiety 3 lub 5 masaży
- płatność z góry za pakiet
- czas trwania projektu 10 styczeń-marzec 2024
lub do wyczerpania środków
- projekt dofinansowany przez Diakonię Polską

ZAPLANOWANE WYDARZENIA

DATA	GODZ.	WYDARZENIE	MIEJSCE
9.03	11.00	Sola Scriptura 2024	ChAT W-wa
14.03	17.00	Rada Parafialna	SCDiD
15.03	17.00	Spotkanie kobiet	SCDiD
22.03	18.00	Kościół i Ewangelia dla zainteresowanych	SCDiD
23.03	18.00	<i>Marsz ku pojednaniu</i> inicjatywa ekum.	SCDiD

KALENDARZ I WYKAZ OFIAR OGÓLNOKOŚCIELNYCH

1. noworoczna na Fundusz Socjalny (sty.): 165,00 zł
2. na Fundusz Stypendialny (luty): 337,00 zł
3. Diakonia Polska (Invocavit): 298,00 zł

PRZEKAŻ

1,5%

**TO TWÓJ
DAR
SERCA**

Diakonia
Polska

JESTEŚMY ORGANIZACJĄ
POŻYTKU PUBLICZNEGO

KRS 0000260697

www.diakonia.org.pl

Cel szczegółowy: Diakonia Słupsk

PRZYKŁADOWE, MINIMALNE KWOTY SKŁADKI PARAFIAL- NEJ W ZALEŻNOŚCI OD DOCHODU DANEJ OSOBY

Dochód miesięczny	Składka miesięczna	Składka roczna
500,00 zł	5,00 zł	60,00 zł
800,00 zł	8,00 zł	96,00 zł
1 000,00 zł	10,00 zł	120,00 zł
1 300,00 zł	13,00 zł	156,00 zł
1 600,00 zł	16,00 zł	192,00 zł
2 000,00 zł	20,00 zł	240,00 zł
2 500,00 zł	25,00 zł	300,00 zł
3 000,00 zł	30,00 zł	360,00 zł
3 500,00 zł	35,00 zł	420,00 zł
4 000,00 zł	40,00 zł	480,00 zł
4 500,00 zł	45,00 zł	540,00 zł
5 000,00 zł	50,00 zł	600,00 zł
5 500,00 zł	55,00 zł	660,00 zł
6 000,00 zł	60,00 zł	720,00 zł
6 500,00 zł	65,00 zł	780,00 zł
7 000,00 zł	70,00 zł	840,00 zł
10 000,00 zł	100,00 zł	1 200,00 zł
12 000,00 zł	120,00 zł	1440,00 zł
15000,00 zł	150,00 zł	1800,00 zł

SERDECZNIE DZIĘKUJEMY ZA WSZELKIE DAROWIZNY ZŁOŻONE NA RZECZ PARAFII! ZACHĘCAMY DO REGULARNEGO OPŁACANIA SKŁADKI KOŚCIELNEJ

Składkę można opłacać w kancelarii parafialnej lub przelewać na konto parafialne z dopiskiem darowizna - składka kościelna rok imię i nazwisko (pozwoli to na odliczenie wpłaconej kwoty od podatku):

25160014621816836860000001

Dla innych darowizn obowiązują te same konta. Poniżej przedstawiamy wyciąg z regulaminu parafialnego dotyczący zasad opłacania składek kościelnych. Jednocześnie przypominamy, że pełnoprawny udział np. w wyborach do rady parafialnej lub jakichkolwiek głosowaniach podczas zgromadzeń parafialnych mają osoby, które znajdują się na liście parafialnej, czyli są członkami parafii pod względem formalnym, na co składa się również opłacenie składki kościelnej. Zachęcamy państwa do cyklicznych wpłat, które można realizować np. przez stałe, miesięczne zlecenia bankowe, rozkładając roczną należność na 12 mniejszych kwot (np. w przypadku, gdy miesięczne wynagrodzenie wynosi 2400 netto, to roczna składka kościelna wynosi 288 zł. Kwotę dzielimy przez 12, co daje nam miesięcznie 24 zł. W swoim banku dokonujemy zlecenia miesięcznej dyspozycji kwoty w wysokości 24 zł na konto bankowe parafii).

SKŁADKA KOŚCIELNA - Regulamin Parafialny Kościoła Ewangelicko - Augsburskiego w Rzeczypospolitej Polskiej ZASADY OGÓLNE

§ 7

1. Każdy członek Parafii, który został confirmowany i ukończył 18 lat, zobowiązany jest do płacenia składek parafialnych. Składki te powinny wynosić **co najmniej 1%** jego dochodu.

2. W uzasadnionych przypadkach Rada Parafialna może zwolnić od tego obowiązku pojedynczych parafian bądź też określone grupy społeczne np. uczniów, studentów, bezrobotnych, czy też rodziny przeżywające okresowe trudności finansowe. W uchwale dotyczącej zwolnienia powinien być określony czas trwania tego zwolnienia.

PLAN NABOŻEŃSTW NA MARZEC/KWIECIEŃ 2024

DZIEŃ	SŁUPSK D	SŁUPSK PL	LĘBORK	GARDNA
03.03 Oculi		10.30 		Nabożeństwa w j. niemieckim odbywają się w kościele w Słupsku wg. planu
10.03 Laetare		10.30 	8.30	
17.03 Judica		10.30 		
24.03 Niedziela Palmowa		10.30 	8.30	
28.03 Wielki Czwartek		17.00 		
29.03 Wielki Piątek	11.30 	17.00 	8.30 	
31.03 Święto Zmartwychwstania		10.30 	8.30	
07.04 Quasimodogeniti		10.30 		
14.04 Misericordias Domini		10.30 	8.30	
21.04 Jubilate		10.30 		
28.04 Cantate		10.30 	8.30	
05.05 Rogate		10.30 		

W 2024 roku planowane są następujące audycje w TVP 2:

raz w tygodniu:

wtorek - reportaż z życia Kościołów zrzeszonych w PRE – co drugi luterański

raz w miesiącu

magazyn ekumeniczny – trzeci czwartek miesiąca

reportaż z wybranego Kościoła – drugi czwartek miesiąca

bezpośrednie transmisje nabożeństw luterańskich – Wielki Piątek i Pamiątka Reformacji